

2. Бальсевич В.К., Лубышева Л.И. Информационная культура специалиста как фактор внедрения новых технологии в практику физической культуры и спорта // Теория и практика физ. культуры. 2000.
3. Выдрин В.М. Спорт в современном обществе. – М: ФиС, 1980, 29.
4. Дмитриев С.В. Магия духовного мира в двигательных действиях человека // Теория и практика физ. культуры. 1997, № 2, 44.
5. Ковалева А.И., Луков В.А. Социология молодежи: теоретические вопросы. М., 1999.
6. Ковалева А.И. Социологизация личности: норма и отклонения. – М.: Институт молодежи, 1996. – 224 с.
7. Ковалева А.И. Меры социально-типического в процессе социализации. Дискурс: социологическая студия. Вып. 2, 3 – 7.
8. Луков В.А. Особенности молодежных субкультур в России //Социс. 2002, № 10.
9. Леднев В.С. Содержание образования: Учеб. пос. – М.: Высшая школа, 1989. – 360 с.
10. Лубышева Л.И., Лотоненко А.В., Игнатьев А.С. Физическая культура и молодежь: Учеб. пос. – М.: Теория и практика физ. культуры. 2000. – 182 с.
11. Лубышева Л.И. Социология физической культуры и спорта: Учеб. пос. – М.: Издательский центр „Академия”, 2001. – 240 с.
12. Мун Вон Бэ. Организационно-структурные закономерности и тенденции развития туризма в сфере досуга населения Республики Корея: Автореф. канд. дис. СПб., 1998. – 35 с.
13. Майнберг Э. Основные проблемы педагогики спорта. Вводный курс /Пер. с нем. под ред. М.Я. Виленского и О.С. Метлушко. – М.: Аспект Пресс, 1995, 137.
14. Носкова С.А. Физическая культура и социализация личности студента //Теория и практика физ. культуры. 2002 № 7, 50-61.
15. Носкова С.А. Чирлидинг как инновационный вид спорта в преподавании физической культуры в высшей школе (на примере спецкурса в Московской гуманитарно-социальной академии) //Теория и практика физ. культуры. 2002, № 6, 49 – 51.
16. Перевозчиков А.А. Спортивные клубы в России: становление и развитие // Теория и практика физ. культуры. 2000, № 1, 30.
17. Попов А.Л. Спортивная психология: Учебное пособие для спортивных вузов. 2-е изд. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 1999, 6 – 8.
18. Рыжкин Ю.Е. Физическая рекреация в сфере досуга человека // Теория и практика физ. культуры. 2002, № 5, 17 – 19.
19. Сикевич Э.В. Молодежная культура: за и против. Л., 1990, 335.
20. Dumazedier J. Towards a society of leisure. 1967. P. 25. Kaplan.

УДК 378.147

Ященко Ю.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті висвітлені психологічні й педагогічні особливості формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх менеджерів туризму. Розкрито поняття комунікативної компетентності, його сутність та психологічні аспекти. Представлена специфіка формування у студентів здатності до іншомовної комунікації. Увага зосереджується також на професійних якостях менеджера туризму, що дозволяють ефективно здійснювати іншомовну комунікацію.

Аннотация. В статье освещены психологические и педагогические особенности формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих менеджеров туризма. Раскрыто понятие коммуникативной компетентности, его суть и психологические аспекты. Представлена специфика формирования у студентов способности к иноязычной коммуникации. Внимание также сосредоточено на профессиональных качествах менеджера туризма, которые позволяют эффективно осуществлять иноязычную коммуникацию.

Annotation. The article describes psychological and pedagogical peculiarities of the formation of foreign communicative competence of tourist managers. The notion of the communicative competence, its essence and psychological aspects are investigated. The specific character of the formation of students' ability to foreign communication is represented in the article. Attention is also concentrated on the professional qualities of tourist managers who are supposed to efficiently realize foreign communication.

Поступ України у напрямку демократизації суспільства пов'язаний із розвитком освітньої галузі. Розвиток професійної освіти на сучасному етапі становлення Української держави потребує дослідження педагогічних і психологічних чинників формування іншомовної комунікативної компетентності працівників різних галузей. Ця проблема є соціально значущою і особливо гостро постає для менеджерів туризму, специфіка роботи яких потребує індивідуально-орієнтованого підходу до оволодіння навичками іншомовного спілкування, що реалізується в конкретній професійній діяльності.

У Проекті концепції викладання іноземних мов в Україні зазначається, що необхідним є формування нового покоління фахівців у ВНЗ. Важливими є педагогічні умови формування іншомовної комунікації. Серед них виділяють: створення педагогічних технологій навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою (Л.Волкова, Н.Сура та ін.), формування професійної спрямованості в опануванні іноземної мови (І.Зимня, Л.Голубенко, Козак), створення умов індивідуалізованого навчання іноземної мови (Г.Рогова, Т.Сахарова, В.Осідак), діалогізація навчання іноземної мови (Л.Волкова, Ніколаєва, Н.Сура).

Практика застосування професійно-орієнтованого аспекту іншомовної комунікації у ВНЗ переконує, що підвищення рівня професійно-мовленнєвої комунікації менеджерів туризму в умовах сучасних суспільних змін потребує розробки нових методів і методик удосконалення іншомовної комунікації з орієнтацією на розкриття педагогічних і психологічних умов їх професіоналізації. Ще одне вагоме питання – змістове забезпечення процесу навчання іноземної мови майбутніх менеджерів туризму та теоретичне обґрунтування методичного забезпечення такого навчання, а також розкриття психологічних аспектів підготовки менеджерів туризму.

Так, Н. Сура твердить, що професіоналізація навчання іноземних мов висуває за головну мету підготовку фахівця, здатного використовувати *іноземну мову як інструмент професійної діяльності* і професійного пізнання [5]. Дана теза доводиться й іншими дослідниками: Л.Ананьєва, В.Момот, О.Полякова та ін. Н.Сура наголошує на наявності протиріччя між соціальним замовленням на фахівців у галузі іншомовної комунікації й реальними умовами процесу підготовки таких фахівців, що пов'язано з малим досвідом навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою. Г.Мельниченко виділяє педагогічні умови ефективного формування професійної компетентності майбутніх фахівців з англійської мови: стимулювання професійної спрямованості студентів, забезпечення єдності основних складових формування іншомовної компетентності, впровадження прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, забезпечення студентів відповідними програмно-методичними матеріалами в їх цілісності [3].

Дослідниками вживається поняття „комунікативна компетенція” (Т. Вольфовська, І. Зимня, Г. Мельниченко, Д. Ізорьонков, Т. Третьяков) та „професійно-педагогічна компетентність” (Т. Каткова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Міжеріков, Г. Топольщиков та ін.). Г. Мельниченко визначає категорію компетентності як складне особистісне утворення, що складається зі знань, умінь і навичок, які дозволяють особистості ефективно функціонувати в певній діяльності. Компетенція – це: 1) сукупність повноважень (прав і обов'язків) державного або громадського органу, службової особи, що встановлюється законом, статутом даного органу або іншими нормативними актами; 2) знання, вміння та навички з галузей лінгвістики (іншомовна комунікативна компетенція, соціокультурна компетенція, мовна компетенція тощо) [3]. Досліджуючи професійну компетентність майбутніх учителів англійської мови і літератури, дослідниця визначила її структуру: а) компетентність, спрямована на самого себе, що передбачає наявність навичок управлінської діяльності, здатність здійснювати саморозвиток і самоосвіту, самопізнання, пізнання власного „Я”, самоорганізація власної діяльності, самоконтроль власних професійних дій; б) іншомовна

комунікативна компетентність як здатність здійснювати комунікативний процес відповідно до побутових або професійних потреб. Сюди дослідниця відносить *мовну компетенцію* (знання всіх рівнів – фонетичного, лексичного, словоформуючого, морфологічного, синтаксичного); *мовленнєву компетенцію* (володіння аудіюванням, говорінням, читанням та письмом); *соціокультурну компетенцію* (здатність ефективно спілкуватися іноземною мовою на основі знання етикету, традицій певної країни) [3]. З іноземною комунікативною компетентністю, на думку Г.Мельниченко, тісно пов'язані поняття операційної та загальнокультурної компетентності. Операційна передбачає прикладні інструментальні здібності, прогностичні та організаторські вміння, здатність до всебічного пізнання з оволодінням технологією учіння задля особистісного й професійного росту. Загальнокультурна компетентність передбачає розумову культуру, здатність до творчого мислення, вміння аналізувати, узагальнювати знання, загальну ерудицію з різних галузей знань, культуру спілкування й володіння дистанцією у соціальних контактах [3]. В.Осідак відзначає, що успішність іноземного спілкування визначається рівнем сформованості іноземної граматичної компетенції, оскільки граматики допомагає зрозуміти логіку мислення та оформлення думки іноземною мовою, що сприяє вільній іноземній комунікації [4]. Дослідниця стверджує, що важливим є визначення рівня сформованості англійської комунікативної компетенції із застосуванням комунікативно спрямованого контролю. Вона зазначає, що існуюча практика контролю рівня сформованості англійської комунікативної спрямованості не відповідає комунікативному підходу до навчання іноземної мови, що пов'язано з відсутністю ситуацій реального іноземного спілкування у природних умовах [4]. При цьому наголошується, що всі аспекти іноземної комунікації взаємопов'язані, але при поділі мовного і мовленнєвого матеріалу можуть порушуватися взаємозв'язки, в яких одиниці мови вживаються в мовленні (М.Ільїн, В.Осідак).

Формування іноземної комунікативної компетентності пов'язане з оптимізацією навчального процесу у ВНЗ. Зокрема, С.Козак наголошує, що оптимізація забезпечується: комплексністю й інтегративністю навчання майбутніх спеціалістів із урахуванням оптимального співвідношення індивідуальності фахівця і навчального середовища; високу вмотивованість до навчання, що пов'язано з професійними цілями фахівця [2].

Досліджувана проблема потребує з'ясування основних психологічних якостей менеджера туризму, які сприяють формуванню й удосконаленню іноземної комунікативної компетентності. Особистісні якості менеджера досліджували такі автори: П.Керженцева, О.Омарова, В.Рубахіна, О.Філіпова, В.Черевко та ін. Дослідники визначають такі особистісні якості менеджера, що сприяють його максимальній професійній реалізації: впевненість, емоційна стабільність, креативність, амбіційність, підприємливість, комунікабельність [6]. Ці якості визначають як професійно значущі для професії менеджера. Стверджується, що розвиток таких якостей є необхідним у зв'язку із основними функціями менеджерської діяльності: комунікативною, управлінською, що реалізують в умовах конкретної діяльності. Адже професія менеджера потребує розвитку управлінських якостей, що неможливо без формування комунікативної компетентності. Так, В.Черевко стверджує, що професія менеджера вимагає поєднання загальної і професійної компетентності, що потребує формування особистісно-професійної комунікативної компетентності: рівень об'єктивності розуміння комунікативної ситуації, уміння реалізувати комунікативні дії в поведінці, врахування досвіду попереднього зворотного зв'язку, усвідомлення себе в професійно-значущій ситуації, оволодіння індивідуальними прийомами ділового спілкування в професійній ситуації [6].

Оскільки об'єктом нашого дослідження є майбутні менеджери туризму, слід звернути увагу на особливості даної галузі, пов'язані з іноземною комунікацією. Тут на перший план виступає система мовної, мовленнєвої і психологічної підготовки менеджерів туризму в аспекті розвитку їх творчості у поєднанні з формуванням відповідних умінь і навичок. В.Черевко стверджує, що ефективним може бути метод активного керованого інтеріндивідуального навчання, який реалізується через навчальну програму, що включає самоаналіз, груповий обмін досвідом, керівну роль викладача у формуванні комунікативних умінь [6]. У цьому методі, на думку дослідниці, поєднуються навчальний і тренувальний аспекти роботи, використовуються групові методи роботи і елементи тренінгу,

самодіагностики, програвання професійно-значущих ситуацій, що передбачає розвиток особистісної рефлексії студентів.

Н.Сура зауважує, що моделювання ситуацій реального професійного спілкування створює максимальне зближення навчального процесу й реальної професійної комунікації іноземною мовою [5]. Дослідниця визначає статичне моделювання (створення типових моделей-зразків професійно-орієнтованої іншомовної комунікації) і динамічне моделювання (безпосередньо у навчальних заняттях). Г.Мельниченко доводить, у формуванні професійної компетентності фахівців з англійської мови ефективним є модульне навчання, яке передбачає здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Дослідниця виділяє методи навчально-пізнавальної діяльності: за джерелом і сприйняттям навчальної інформації (словесні, наочні, практичні), за ступенем самостійності мислення (продуктивні, репродуктивні), методи стимулювання інтересу і відповідальності за навчання, методи контролю і самоконтролю (цільовий, проміжний, вихідний) [3].

О. Вербицький, Л. Волкова, О. Хоменко, О. Штепа, П. Щербань та ін. відзначають, що ефективною у розвитку комунікативної компетентності менеджерів є ділова гра. Зокрема, Л. Волкова стверджує, що об'єктивно існуюча в сучасних умовах потреба у фахівцях різного профілю з високим рівнем комунікативної компетентності, яка передбачає використання іноземної мови як засобу спілкування у сфері майбутньої професійної діяльності, зумовлює особливе значення використання ділової гри у навчанні іноземній мові студентів вищих навчальних закладів. Пріоритетним виступає завдання навчання іноземній мові як засобу спілкування у процесі майбутньої професійної діяльності [1]. Саме ділові ігри, за переконанням дослідниці, моделюють професійне середовище спеціалістів-менеджерів та умови діяльності у ньому. Таким чином, введення ділових ігор у навчання іноземної мови для менеджерів пов'язано як із методичним, так і психологічним аспектами їх навчання, що підвищує пізнавальний інтерес. Потребує подальшої розробки питання різновидів ділових ігор, що пов'язано зі специфікою туристичної діяльності менеджерів.

Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців визначається Н. Сурою, як володіння індивідом необхідною сумою знань, умінь та навичок, що визначають ступінь сформованості його професійної діяльності, стилю професійного спілкування та його особистості як носія визначених цінностей, ідеалів і професійної свідомості [5]. У зв'язку з цим, формування іншомовної комунікативної компетентності потребує *визначення початкового рівня компетентності*, на якому знаходяться майбутні менеджери туризму, їхньої практичної готовності до професійної діяльності. Тут традиційно застосовують анкетування й тестування з метою виявлення рівня знань з іноземної мови та з'ясування мотивації до оволодіння професією.

Практика засвідчує, що у різних фахівців на сучасному етапі формування іншомовної комунікативної компетенції існує проблема критеріїв діагностування рівня компетентності та динаміки професійної підготовки. Зокрема, Н.Сура наголошує на необхідності аналізу вихідного рівня іншомовної професійної комунікації студентів та визначення критеріїв її оцінювання [5]. Серед критеріїв дослідники виділяють: ситуативну адаптивність, володіння засобами спілкування, наявність професійно-важливих комунікативних якостей, володіння вербальними і невербальними засобами іншомовної комунікації (Л.Волкова, Н.Сура, В.Черевко). Необхідним також є аналіз: тем спілкування, мовленнєвого матеріалу, іншомовних знань умінь і навичок, комунікативних умінь (Н.Сура).

Як видно з проаналізованих праць, формування іншомовної комунікативної компетентності менеджерів базується на психологічних чинниках, що дозволяють стимулювати формування іншомовної комунікативної компетентності. Таке стимулювання відбувається через: виявлення індивідуально-неповторних здібностей до опанування іноземної мови у студентів, створення відповідної мотивації до навчання іншомовної професійної комунікації (Л.Волкова, Н.Сура, В.Черевко та ін.), активної діалогізації навчання з програванням рольових ситуацій та елементами психологічного тренінгу. Подальше дослідження психологічних аспектів дозволить досліджувати особливості іншомовної комунікації менеджерів туризму в реальних умовах.

Таким чином, як засвідчує аналіз наукових джерел, більшість дослідників звертають увагу на те, що необхідною є наукове обґрунтування, розробка та експериментальне

підтвердження методик, які б дозволили ефективно і в досить короткий термін сформувати іншомовну комунікативну компетентність у фахівців, які цього потребують, – зокрема, у менеджерів туристичної галузі. Дослідження засвідчують, що на сьогодні найбільше потребують достатнього рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності саме працівники туристичної галузі, що зумовлено особливостями їхньої професії в аспекті необхідності здійснення міжнародної комунікації. Адже нерідко головним засобом спілкування менеджерів туризму є саме англійська мова. Це означає, що іншомовна підготовка менеджерів туризму потребує вдосконалення у відповідності з найсучаснішими педагогічними технологіями, що передбачає розробку нових методів навчання.

Література:

1. Волкова Л.В. Педагогічна технологія застосування ділової гри у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів фінансово-економічного профілю. Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 – Київ, 2006. – 16 с.
2. Козак С.В. Профессионализм преподавателя иностранного языка как фактор интенсификации процесса формирования у будущих специалистов иноязычной коммуникативной компетенции // Науковий вісник ПДПУ ім.К.Д.Ушинського. – Одеса, 2000. – Вип. 7-8. – С. 92-96.
3. Мельниченко Г.В. Педагогічні засади модульної технології навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови і літератури: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 – Одеса, 2004. – 14 с.
4. Осідак В.В. Принцип комплексності в організації контролю англійської граматичної компетентності майбутніх філологів // Вісник КЛНУ. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Видавничий центр КЛНУ. – 2002. – Вип.5 – С. 202 – 212.
5. Сура Н.А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно орієнтованого спілкування Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім.Т.Г.Шевченка. – 2003. – № 4 (60). – С. 190 – 192.
6. Черевко В.П. До проблеми визначення професійно-важливих якостей менеджера. – Психологія. Зб. наук. пр. Вип. 2 (5). – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова. – 1999. – С. 247 – 254.